

Список літератури

1. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту місце і простір : Монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2005. – Т. 2. – 503 с. 2. Гуцуляк В. М. Ландшафтна екологія: геохімічний аспект: навч. посібник / В. М. Гуцуляк. – Чернівці : Рута, 2002. – 247 с. 3. Природа Чернівецької області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища шк., 1978. – 157 с. 4. Присакар В. Б. Еколого-геохімічні особливості долинних ландшафтів гірських територій Чернівецької області / В. Б. Присакар, Г. Д. Ходан // Наук. вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип.614-615 : Географія. –С. 94-96. 5. Ходан Г. Д. Еколого-геохімічна оцінка дорожніх геосистем Чернівецької області.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 – «Конструктивна географія» / Г. Д. Ходан. – Чернівці, 2011. – 20 с.

Ходан Г. Д. Еколого-геохімічні особливості дорожніх ландшафтів території Чернівецької області. Дорожні ландшафти відзначаються різноманітними екологічними та геохімічними властивостями. Одним із основних чинників такого екологічного стану є антропогенне навантаження. Адаже майже всі поселенські геосистеми знаходяться вздовж доріг.

Ключові слова: Дорожні ландшафти, гірські ландшафти, антропогенне навантаження, поселенські геосистеми, екологічний стан, геохімічні показники.

Hodan G. Ecological and geochemical characteristics of road landscapes in the Chernivtsi region. Various environmental and geochemical properties distinguish road landscapes. Anthropogenic pressure is the essential factor of the ecological state of landscape. Such peculiarities refer to the concentration settlement geosystems along the roads.

Keywords: Road landscapes, mountain landscapes, anthropogenic pressure, settlement ecosystems, ecological state, geochemical parameters.

Ходан Г. Д. Эколого-геохимические особенности дорожных ландшафтов территории Черновицкой области. Дорожные ландшафты отмечаются различными экологическими и геохимическими свойствами. Одним из основных факторов такого экологического состояния является антропогенная нагрузка. Ведь почти все поселенческие геосистемы находятся вдоль дорог.

Ключевые слова: Дорожные ландшафты, горные ландшафты, антропогенная нагрузка, поселенческие экосистемы, экологическое состояние, геохимические показатели.

Надійшла до редколегії 12.10.2015

УДК (502.5+376.8)911.6

Гринюк О. Ю.

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПІДХОДИ ЩОДО ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ

Ключові слова: ландшафтно-рекреаційне зонування, рекреаційно-туристична діяльність

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людства та особливо в контексті децентралізації важливим аспектом є ефективне управління наявним природним потенціалом території. Зонування чи районування території виступають ефективним методом визначення ролі місця конкретної території, можливостей раціонального використання природних ресурсів. Рекреаційно-туристична діяльність повинна стати одним із важливих факторів, як наповнення місцевого бюджету, створення нових робочих місць, так і оздоровлення населення, підвищення рівня його працездатності. Важливим аспектом дослідження є дотримання принципів комплексності. Саме ландшафтні комплекси дають змогу врахувати всі дані аспекти та можливості використання

території, хоча вони і є найбільш складним за змістом рекреаційним ресурсом. Таким чином, достатньо важливим **завданням** є проведення оцінки природного рекреаційного потенціалу відповідно до функцій рекреаційно-туристичної діяльності.

Аналіз стану дослідження питання. Складність, багатозначність, внутрішня суперечність і деякі методичні аспекти постановки теоретичних і практичних питань оцінки функціональних (в тому числі рекреаційних) якостей ландшафту досліджували як вітчизняні (В. В. Покшишевський, О. Р. Назаревський, О. Б. Лопатіна, В. П. Стаускас, В. С. Преображенський, Т. В. Звонкова, А. Г. Ісаченко, О. О. Мінц, Л. І. Мухіна, Л. Ф. Куніцин, Ю. О. Веденін, О. Л. Смирнова та інші), так

і закордонні (Маросі С., Шилард І., Богсевич М., Серт Т. та інші) дослідники.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, оцінку природних територіальних комплексів (ландшафтів) потрібно проводити з метою виявлення потенційних можливостей території для організації масового відпочинку та санаторно-курортного лікування.

Кожний тип ландшафту (природно-територіального комплексу) може оцінюватися з погляду придатності його для різних видів занять під час відпочинку, а також для будівництва інженерних споруд, що забезпечують організацію відпочинку.

Важливим аспектом в рекреаційному дослідженні ландшафту є способи вираження оцінки. Найбільш поширена бальна оцінка. Її прихильниками є Д. Л. Арманд [1], Л. І. Мухіна [2]. Але умовність і суб'єктивність такого підходу підштовхнуло А. Г. Ісаченка, як альтернативу запропонувати оціночну класифікацію ландшафту, яка дає можливість відобразити властивості геосистем в натуральних показниках [3]. Для практичних цілей така форма оцінки має перевагу, оскільки розкриває користувачу сутність властивостей ландшафту, а не представляє лише абстрактну суму балів. Правда, в саме такій оцінці і виражається суб'єктивний підхід, адже для одного одні властивості займають більшу "вагу", ніж інші.

Рекреаційна оцінка ландшафту повинна визначатися його придатністю для здійснення рекреаційної діяльності, оскільки її «суб'єктом» виступають вимоги рекреантів та ланок їх обслуговування до придатності ландшафту для формування і розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Таким чином, в сутності вона стає як метод виявлення рекреаційних ландшафтних ресурсів [4].

Для раціонального розміщення зон короткотермінового та довготермінового санаторно-курортного лікування потрібно виявити природно-територіальні комплекси, визначивши їх рекреаційно-курортну цінність природних комплексів. Дані роботи потрібно проводити на ландшафтній основі, оскільки саме ландшафтна карта містить найповнішу інформацію про природно-географічні особливості конкретних територіальних одиниць і дозволяє для кожної із них визначити напрям господарської діяльності. При розробці

даної методики використовувалися розробки географічного факультету МДУ ім. Ломоносова та Інституту географії АН СРСР.

Виходячи із сучасних уявлень про рекреаційно-туристичну діяльність можна виділити її чотири типи: лікувальну, оздоровчу, спортивну та пізнавальну.

У рекреаційній географії дослідження ландшафту проводиться з двох позицій: 1) вивчення впливу факторів середовища, які використовуються для лікування і профілактики захворювань; 2) дослідження ландшафту з метою його використання для масового відпочинку. Якщо в першому випадку важливе значення надається таким властивостям ландшафту, як наявність і склад мінеральних вод, лікувальних грязей, характеру клімату тощо, то у другому враховується естетична цінність ландшафту (наявність на території природних пам'яток, різноманіття пейзажу ступінь розчленованості тощо). Найкраще таку оцінку проводити в межах адміністративної області. При визначенні меж рекреаційно-туристичного району або підрайону бажано враховувати, те щоб його межі збігалися з межами природно-територіальних комплексів, оскільки однорідні ландшафти більш стійкі до рекреаційного навантаження.

Отже, придатність природних комплексів для рекреаційно-туристичного освоєння пропонується визначати за наявністю провідних рекреаційних ресурсів: насамперед наявність джерел лікувальних мінеральних вод та родовищ грязі, що виступають основою для організації санаторно-курортного лікування; сприятливих кліматичних умов, що впливають на фізіологічний стан людини, визначають сезонність функціонування санаторно-курортних установ; рельєф, що впливає на прохідність, естетичність сприйняття, на інженерно-будівельні особливості території; внутрішні води, що впливають на можливість подолання перешкод та визначають умови купання, водопостачання; рослинність (наявність лісів), що впливає на склад повітря, естетичне сприйняття місцевості, умови прохідності.

Джерела мінеральних вод та родовища лікувальних грязей виступають основою формування та функціонування санаторно-курортної галузі в цілому. В першу, чергу оцінюються наявність затверджених

експлуатаційних запасів мінеральних вод та лікувальних грязей з відповідними бальнеологічними висновками.

Від термічних умов рекреаційного району залежить фізіологічний стан відпочиваючих. Так, зоною комфорту при санаторно-курортному лікуванні є температура в межах 17-22⁰ С, а для організації рекреаційно-туристичної діяльності – 10-22⁰ С. Щодо зимових видів рекреаційно-туристичної діяльності, сприятливими є умови, що характеризуються наявним сніговим покривом (10-40 см) та температурою в межах 0 ... -15 (-25⁰) С [5].

Важливе місце серед рекреаційних умов займає рельєф. Він суттєво впливає на просторову диференціацію кліматичних, біотичних та інших ресурсів. Також він задовольняє потреби людини в красі, створюючи сприятливий психологічний клімат для успішного лікування, відпочинку, спорту та оздоровлення. Виходячи з психолого-естетичної оцінки, найбільшою мірою контрастності, пейзажною насиченістю, екзотичністю, унікальністю відзначаються гори та горбисті місцевості [6, 7].

При оцінці лісових ресурсів враховувалося те, що значні лісові масиви створюють умови для рекреаційної діяльності, а склад і структура лісів впливають на мікроклімат і санітарно-гігієнічні умови території. Рекреаційна цінність цих умов визначається такими показниками, як лісистість, породний склад і бонітет деревостою; фітонцидність; естетичність та частота зміни ландшафтів; наявність грибних та ягідних місць; доступність. Крім того, деревна рослинність покращує мікрокліматичні умови: в повітрі зменшується кількість пилу, бактерій, нормалізують гігротермічний і вітровий режими, повітря збагачується киснем та лікувальними речовинами. Незначні площі лісових масивів або їх повна відсутність обмежують рекреаційно-туристичне використання території.

Основними показниками, що визначають цінність водотоків та водоймищ для розвитку рекреаційної діяльності, є їх чистота, глибина, доступність. Найбільше

рекреаційне значення мають озера, водосховища, великі (в деякій мірі і середні) ріки рівнин з температурами води від +17⁰С упродовж 2-4 місяців. Чим більша водойма, тим більше видів рекреаційно-туристичної діяльності на ній можна здійснювати. В той же час, гірські річки, при відповідній глибині русла та швидкості течії, придатні для розвитку спортивного типу рекреаційно-туристичної діяльності.

Утворення значних рекреаційних районів може бути стимульовано сполученням усіх названих природних факторів, а їх відсутність або мала кількість зменшують рекреаційно-туристичні можливості території.

Цінність одних і тих же природних рекреаційних ресурсів змінюється в залежності від пори року. Наприклад, якщо для організації рекреаційно-туристичної діяльності в літній період значні водні об'єкти збільшують рекреаційну привабливість території, то для зимового періоду вони не відіграють важливого значення. В такому випадку, на перше місце виходять від'ємні температури повітря, тривалість і потужність снігового покриву.

Отже, ступінь забезпечення основними природними рекреаційними ресурсами складає основу виділення типів територій (для формування і розвитку відповідних видів рекреаційно-туристичної діяльності) та визначення курортних і рекреаційних потенціалів. Для виділення відповідних типів територій пропонується виділяти такі типи територій: найбільш сприятливі для курортного та рекреаційно-туристичного освоєння, сприятливі, відносно сприятливі та несприятливі для рекреаційно-туристичного освоєння (див. табл.).

До найбільш сприятливих для курортного і рекреаційно-туристичного освоєння пропонується відносити райони, в яких наявні джерела лікувальних мінеральних вод та родовища лікувальних грязей, характеризуються теплим періодом зі середньодобовими температурами в межах 10-22⁰С протягом 100 і більше днів, наявністю значних водотоків (рік) з пологими та добре дренованими берегами.

Таблиця – Зведена таблиця ландшафтно-рекреаційної оцінки території

Ландшафтно-рекреаційні типи території	Основні природні рекреаційні ресурси	Рівень природного та рекреаційного потенціалу
		Тип рекреаційно-туристичного освоєння
Найбільш сприятливі для курортного та рекреаційно-туристичного освоєння (тип 1)	Наявні джерела лікувальних мінеральних вод та родовища грязей, сприятливі кліматичні умови, значні водотоки з пологими і добре дренованими берегами	Дуже високий рекреаційний та курортний потенціал
		Лікувальний тип рекреаційно-туристичної діяльності
Сприятливі для рекреаційно-туристичного освоєння (тип 2)	Комфортні кліматичні умови протягом 140 і більше днів на рік, наявні природні пам'ятки, ліси, надзаплавні тераси	Високий рекреаційний потенціал
		Пізнавальний та оздоровчий тип рекреаційно-туристичної діяльності
Відносно сприятливі для рекреаційно-туристичного освоєння (тип 3)	Ліси, значна кількість природних пам'яток в умовах пересіченого гірського рельєфу і прохолодного клімату, тривалий період стійкого снігового покриву	Середній рекреаційний потенціал
		Спортивний та пізнавальний тип рекреаційно-туристичної діяльності
Несприятливі для рекреаційно-туристичного освоєння (тип 4)	Значні водотоки, ліси, бальнеологічні ресурси відсутні	Низький рекреаційний потенціал
		Відсутня природна основа для організації рекреаційно-туристичної діяльності

До сприятливих для рекреаційно-туристичного освоєння пропонується відносити райони для яких характерний тепловий період зі середньодобовими температурами в межах 10-22⁰ С понад 140 днів на рік, рівнинний рельєф представлений надзаплавними терасами, але відсутні лікувальні мінеральні води та родовища лікувальних грязей.

До відносно сприятливих для рекреаційно-туристичного освоєння пропонується відносити райони, в яких наявні значні лісові масиви, пересічений гірський рельєф зі значною кількістю природних пам'яток, але відсутні два з основних природних лікувальних рекреаційних ресурсів – лікувальні мінеральні води, лікувальні грязі та незначний період з середньодобовими температурами в межах 10-22⁰С, правда наявний тривалий сніговий покрив.

Кінцевим етапом проведення ландшафтно-рекреаційної оцінки є виділення на території районів сприятливих для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в залежності від природно-рекреаційних умов.

На основі проведеного аналізу природних рекреаційних умов та ресурсів на території Львівської області (Карпати та Передкарпаття) було виділено всі чотири типи територій.

Території типу 1 займають сприятливі для літнього відпочинку території заправ і схили передкарпатських і прут-

дністровських ландшафтів, які характеризуються комфортними літніми температурами поверхневих води, спокійними течіями, пологими рівними берегами, природними пляжами. Для даного типу території є характерною наявність джерел лікувальних мінеральних вод та родовищ лікувальних грязей. Сприятливі температури для літнього відпочинку складають 5-6 місяців.

У межах цих територій доцільно розвивати рекреаційно-туристичну діяльність лікувального типу, головним ресурсом є лікувальні мінеральні води та грязі.

Території типу 2 займають широкі рівнинні надзаплавні тераси підвищених хвилястих і піднятих межиріччів, схилів і вододільних гребнів. Територія характеризується тривалим періодом зі сприятливим типами погоди для літніх видів рекреаційно-туристичної діяльності (протягом 5-6 місяців на рік). В їх межах можна організовувати всі види масового цілорічного відпочинку – короткотермінового та довготривалого. Дані території сприятливі для розвитку оздоровчого типу рекреаційно-туристичної діяльності.

Території типу 3 займають гірськодолині, гірськосхилові, гірсько-вершинні місцевості Бескидських та Вододільно-Верховинських Карпат. Характеризуються прохолодним кліматом в теплу пору року, але в той же час найбільш

тривалим сприятливим періодом для зимових видів рекреаційно-туристичної діяльності. Сніговий покрив у низькогір'ї з'являється у першій половині листопада і сходиться до середини квітня. В середньогірській частині він зберігається ще довше – до початку травня. В середньому 70-80% днів характеризуються сприятливими типами погоди для розвитку зимового туризму. Територія характеризується високим природно-естетичним потенціалом – значною кількістю природних пам'яток, мальовничими лісовими масивами Українських Карпат. Отже, дані території сприятливі для розвитку спортивного та пізнавального типу рекреаційно-туристичної діяльності упродовж.

Території типу 4 займають широкогрядові збезлісені території межиріччя передкарпатських ландшафтів та віддалені від значних водотоків.

Проаналізовані рекреаційні умови та ресурси, типізація територій «лягли» в основу пропозицій по організації лікування, оздоровлення та відпочинку в залежності від типів рекреаційно-туристичної діяльності. Таким чином, на основі всього вище зазначеного, на території дослідження було виділено наступні рекреаційні райони (рис.):

1. Лікувальний тип рекреаційно-

туристичної діяльності розвинутий в Трускавецько-Східницькому (I), Моршинському (II), Шкловському (III) та Люблянському (IV) районах, а також є перспективними (наявні бальнеологічні ресурси) для розвитку такі райони як Новояворівський (V), Дністровсько-Стрийський (VI), Мостиський (VII) та Сокальський (VIII).

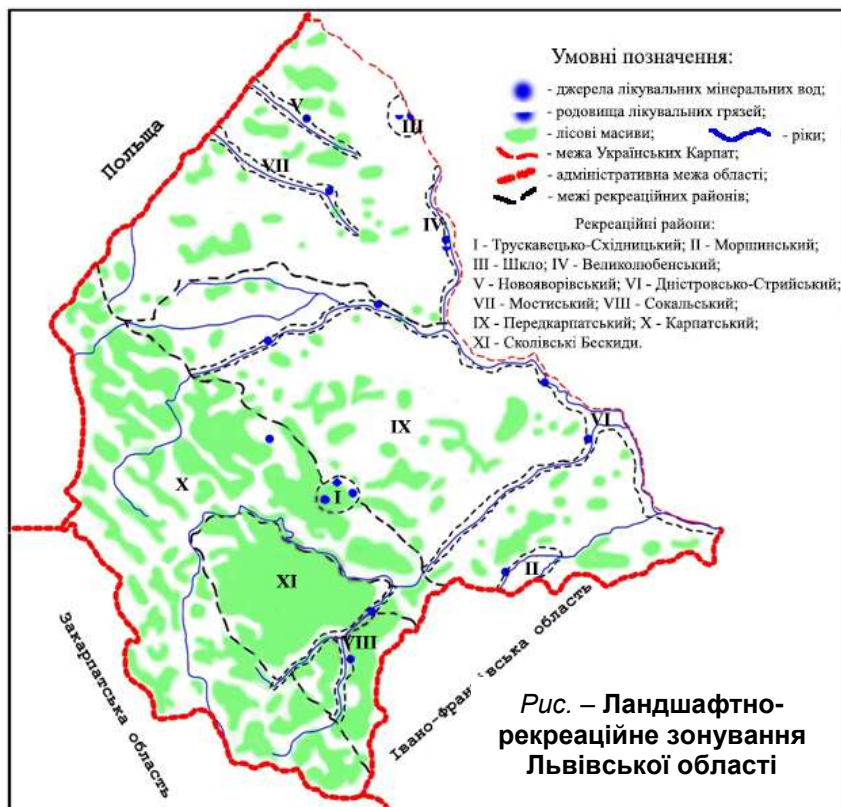
У даних районах функціонують відомі курорти, які є рекреаційними центрами – Східниця, Моршин, Шкло, Любінь Великий, Трускавець.

2. Оздоровчий тип рекреаційно-туристичної діяльності доречно розвивати в Передкарпатському (IX) районі. Основою розвитку даного району повинна стати розміщення місць короткотермінового перебування, що обумовлено близькою транспортною доступністю (до 50 км) від адміністративного центру області – Львова. Цьому сприяють природні територіальні комплекси, представлені широкогрядовим межиріччям. У цьому районі рекомендовано організацію дитячих таборів, будинків відпочинку, розвиток усіх видів рекреаційно-туристичної діяльності в теплий період.

3. Спортивний та пізнавальний тип рекреаційно-туристичної діяльності є перспективним в таких районах як Карпатський (X) та Сколівські Бескиди (XI).

Дані райони охоплюють власне гірську систему Карпат, висоти сягають відмітки 1500 м. Карпатський район рекомендується для зимового туризму і гірськолижного спорту на базі гірсько-лісових ландшафтів. На території району знаходяться гірськолижні курорти, олімпійська база з зимових видів спорту – Тисовець, Славське, Розлуч, Бескиди та інші.

Рекомендується організувати будинки відпочинку та туристичні бази. Для пізнавального туризму найбільш перспективним є район Сколівські Бескиди, який повністю охоплює національний парк «Сколівські Бескиди».

Висновок. Отже, природні комплекси області володіють високим і середнім природно-рекреаційним і високим курортним потенціалом. Місцезнаходження їх в межах Карпатських гір зі сприятливими для рекреаційної діяльності всіх видів кліматичними умовами (достатньою кількістю сонячної радіації, тривалим періодом зі сприятливими та комфортними періодами для відпочинку в теплу пору, а особливо в холодну), хвойними та широколистяними лісами, мальовничими

ландшафтами Сколівських Бескидів, значними водотоками, джерелами мінеральних вод та родовищами пелоїдів, унікальними пам'ятками природи сприяє використанню території для організації масового цілорічного санаторно-курортного лікування, відпочинку та туризму. Саме ці природні рекреаційні умови сприяють тому, що Львівська область належать до однієї з найперспективніших щодо розвитку рекреації в нашій країні.

Список літератури

1. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте (основы теории и логико-математические методы) / Д. Л. Арманд. – М.: Мысль, 1975. – 287 с. 2. Мухина Л. И. Принципы и методы технологической оценки природных комплексов / Л. И. Мухина. – М.: Наука, 1973. – 95 с. 3. Исаченко А. Г. Методы прикладных ландшафтных исследований / А. Г. Исаченко. – Л.: Наука, 1980. – 222 с. 4. Кавалаяускас П. П. Основные проблемы рекреационного анализа ландшафта : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. геогр. наук / П. П. Кавалаяускас. – Вильнюс, 1974. – 26 с. 5. Данилова Н. А. Климат и отдых в нашей стране. Европейская часть СССР. Кавказ / Н. А. Данилова. – М.: Мысль, 1980. – 156 с. 6. Байкова Е. М. Методика оценки климата курортов и метеорологических условий климатотерапии / Байкова Е. М., Невраев Г. А., Чубков А. А. // Очерки по климатологии. – М.: Медгиз, 1963. – 68 с. 7. Веденин Ю. А. Оценка природных условий для организации отдыха / Ю. А. Веденин, Н. Н. Мирошниченко // Известия АН СССР. Сер. Географ. – 1969. – №4. – С. 24-30.

Гринюк О. Ю. Підходи щодо ландшафтно-рекреаційного зонування території. У даній роботі розглянута методика оцінки аналізу природного рекреаційного потенціалу території відповідно до функцій рекреаційно-туристичної діяльності. У роботі проведено зонування гірської частини Львівської області.

Ключові слова: ландшафтно-рекреаційне зонування, рекреаційно-туристична діяльність.

Gryniuk O. Approaches to landscape-recreational zoning. In this work the technique of an assessment of the analysis of natural recreational capacity of the territory according to functions of recreational and tourist activity is considered. In work zoning of mountain part of the Lvov area is carried out.

Keywords: landscape and recreational zoning, recreational and tourist activity.

Гринюк О. Ю. Подходы к ландшафтно-рекреационного зонирования территории. В данной работе рассмотрена методика оценки анализа природного рекреационного потенциала территории в соответствии с функциями рекреационно-туристической деятельности. В работе проведено зонирование горной части Львовской области.

Ключевые слова: ландшафтно-рекреационное зонирование, рекреационно-туристическая деятельность.

Надійшла до редколегії 03.09.2015

УДК: 504:615.838

Головатий М. В.

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ЕКОЛОГІЧНІ ЗАГРОЗИ ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКОВІ БАЛЬНЕОЛОГІЧНОГО КУОРТУ МОРШИН

Ключові слова: екологічні загрози, екологічний паспорт, бальнеологічний курорт, еколого-географічні показники, бальнеологічні ресурси

Актуальність проблеми. З огляду на несприятливу екологічну ситуацію в Україні бальнеолікування сьогодні є достатньо популярним способом рекреації і відновлення стану здоров'я, а бальнеологічні курорти – місцями

інтенсивного рекреаційного використання. Забезпечення збалансованого розвитку курортів є основою для подальшого їхнього існування і збереження цінних бальнеологічних ресурсів. Частиною такого розвитку є сприятлива екологічна ситуація,